

سنجش عوامل ساختاری الحاق ایران به WTO در بخش تعاون

داود کیا کجوری*

چکیده

هدف مقاله حاضر، سنجش عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در بخش تعاون و ارائه مدلی جهت مدیریت بر چالش‌های موجود آن برای ایران به صورت عام و در بخش تعاونی‌های تولیدی استان مازندران به صورت خاص بوده است. ضمن مروری مختصر و مستند بر ادبیات موضوعی مربوط و تأیید خبرگان، عوامل ساختاری و شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی ساختار بخش تعاون استخراج گردید. در ادامه از میان جامعه آماری ۹۳۵ موردی، تعداد ۱۶۴ شرکت به عنوان نمونه، که ۸۷ شرکت در بخش تعاونی‌های تولیدی کشاورزی و تعداد ۷۷ شرکت در بخش تعاونی‌های تولیدی صنعتی بوده‌اند که به روش تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب، و داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند. آزمون‌های آماری مورد استفاده شامل آزمون‌های دو جمله-ای و نیز رگرسیون خطی متعامل در قالب مدل‌های معادلات ساختاری (SEM) با استفاده از نرم افزارهای SPSS و Lisrel بوده است. نتیجه پژوهش نشان داده است که شرکت‌های تعاونی تولیدی استان مازندران از لحاظ متغیرهای شناسایی و تأیید شده به وسیله خبرگان، در کلیه عوامل ساختاری (محیط داخلی) از شرایط مطلوبی برای الحاق به سازمان تجارت جهانی برخوردار نیستند. آزمون‌های مدل معادلات ساختاری نتایج پژوهش نیز نشان داده است که از بین عوامل ساختاری، متغیر بازاریابی با ۴۴٪ در تعاونی‌های صنعتی و متغیر تولید در تعاونی‌های کشاورزی با ۳۲٪ بیشترین میزان تبیین‌کنندگی را داشته‌اند. این در حالی است که در مجموع، رابطه کلی، یک‌پارچه و تعاملی میان آن‌ها مورد تأیید قرار گرفته است که در مقاله حاضر به صورت مدل بومی به منظور سنجش عوامل ساختاری بخش تعاونی ج. ا. ا. (مورد خاص شرکت‌های تعاونی تولیدی) ارائه شده است. در پایان مقاله نیز در قالب جمع‌بندی، بحث، نتیجه‌گیری، پیشنهادهایی چند در رابطه با کاربردهای نتایج مذکور در دنیای واقعی و نیز ادامه و پیگیری پژوهشهای مشابه در آینده ارائه شده است. مفاهیم کلیدی: سازمان تجارت جهانی، تعاون، عوامل ساختاری، مدل معادلات ساختاری

---

* استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس

فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال سوم، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۸۷، ص ۳-۲۵

مقدمه

جهانی شدن را باید مهم‌ترین پدیده فراگیر و اجتناب‌ناپذیری دانست که کلیه عرصه‌های اقتصاد، سیاست، جامعه‌شناسی، فرهنگ و ... را در بر گرفته است. در عرصه اقتصاد، تأسیس سازمان تجارت جهانی (WTO) از مصادیق بارز جهانی شدن است. در ایران نیز در باره این که الحاق به سازمان تجارت جهانی، سکوی جهش اقتصادی است یا لبه پرتگاه، نظرات متفاوتی وجود دارد. فرآیند تحولات اقتصادی و تجارت در جهان، ضرورت تطبیق هوشمندانه شرایط کشور با سازوکارهای اقتصادی حاکم بر جهان را ایجاب کرده و نیاز به برنامه‌های خردمندانه برای اصلاح ساختار تولید، قوانین و مقررات، ساختار تسهیلات اعتباری، به روز کردن فن‌آوری و توسعه بخش مالی به سوی تولید و اقتصاد ملی را الزامی کرده است. با این رویکرد آسیب‌های حضور در سازمان تجارت جهانی به حداقل رسیده و می‌توان از امتیازات الحاق بهره‌مند شد. از جمله نهادهایی که متأثر از این پدیده و مؤثر بر آن واقع می‌شوند، تعاونی‌ها می‌باشند. تعاونی‌ها با توجه به کارکردهای توسعه‌ای مطروحه (اشتغال‌زایی، انباشت سرمایه، تقویت سرمایه اجتماعی و ...) می‌توانند جایگاه خود را در روند جهانی شدن حفظ کرده و یا این که این روند تشکل‌های تعاونی را کم‌اثر کنند و موجب شوند که آن‌ها نقش حاشیه‌ای پیدا کنند (حبیب‌پور و گنجی، ۱۳۸۴، ص. ۷۶-۷۷). بخش تعاونی به عنوان یکی از سه بخش اقتصادی کشور و با هدف ایجاد اشتغال و تأمین عدالت اجتماعی، بایستی خود را با تغییرات مورد نیاز وفق دهند تا بتوانند در مقابل چالش‌های به وجود آمده، به حیات مؤثر و سودمند خود ادامه دهند (زاهدی، ۱۳۶۹، ص. ۸۳-۸۲). در این رهگذر تعاونی‌ها می‌بایست نقاط قوت و ضعف ساختاری خود را در همه ابعاد (هدف مقاله حاضر) مورد بررسی قرار داده و با توجه به نقاط قوت و ضعف شناسایی شده، نقش‌هایی را که می‌توانند در نظام نوین جهانی داشته باشند به طور کامل و مناسبی ایفا کنند.

موفقیت بخش تعاونی در ایران از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، پیش‌بینی شده که دولت از تصدی‌گری خود بکاهد و اولویت واگذاری فعالیت‌ها به بخش تعاونی صورت گیرد، بنابراین بخش تعاونی چاره‌ای ندارد جز این که قابلیت‌های خود را توسعه داده و به عنوان یک بخش موفق خود را معرفی کند. ضمن آن که به موجب تکالیف مقرر در ابلاغیه مورخ اول خرداد ۱۳۸۴ مقام معظم رهبری در اصل ۴۴ قانون اساسی، دولت حق فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل ۴۴ را ندارد و موظف گردیده است، هر گونه فعالیت را که مشمول صدر اصل ۴۴

نباشد، سالیانه حداقل ۲۰ درصد کاهش فعالیت به بخش‌های تعاونی، خصوصی و عمومی غیر دولتی واگذار کند. همچنین تعیین افزایش سهم بخش تعاونی در اقتصاد کشور بر ۲۵ درصد تا پایان برنامه پنج ساله پنجم، اهمیت موضوع را دو چندان می‌سازد (رستم نژاد، ۱۳۸۲، ص. ۵).

گزارش‌های موجود در وزارت تعاون به صورت عام و اسناد و مدارک موجود در اداره کل تعاون استان مازندران به صورت خاص نشان می‌دهد که اولاً بسیاری از شرکت‌های تعاونی به ثبت رسیده‌اند اما هرگز فعالیت خود را آغاز نکرده‌اند، ثانیاً شرکت‌هایی که فعالیت‌های خود را ادامه داده‌اند خود در دو دسته قرار می‌گیرند، یا پس از زمان اندکی از ادامه فعالیت باز مانده‌اند و یا اگر در جریان فعالیت قرار دارند، تعداد اندکی از این شرکت‌ها عملکردشان نزدیک استانداردهای موجود در بخش تعاون در سایر کشورها می‌باشد. توسعه بخش تعاون که هم ریشه در باورهای دینی ما دارد از الزامات در نظر گرفته می‌شود و یکی از مهم‌ترین اقدامات در این زمینه شناسایی و سنجش عوامل ساختاری بخش تعاونی می‌باشد تا خطامشی‌گذاران با آگاهی بیشتر تصمیمات مناسبی را برای توسعه این بخش بگیرند.

همان‌گونه که در بالا آمده است تمامی مستندات بیان شده، بر لزوم توجه به مطالعه و بررسی در زمینه شناسایی و سنجش عوامل ساختاری (محیط داخلی) الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در بخش‌های مختلف جامعه، به خصوص بخش تعاون اشاره شد و به خوبی ضرورت و اهمیت انجام پژوهش‌های مربوط به آن را نشان می‌دهند.

در مقاله حاضر، برای بررسی و سنجش عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاون و ارائه مدلی جهت مدیریت بر چالش‌های موجود آن برای ایران، ضمن مروری مختصر و مستند بر ادبیات موضوعی مربوط به سازمان تجارت جهانی و تعاون، عوامل ساختاری، و شاخص‌ها و معیارهای مختلف و متعدد اندازه‌گیری متغیرهای ساختاری بخش تعاونی مورد مطالعه و بررسی قرار خواهد گرفت، و در نهایت مدلی بومی متغیرهای ساختاری تبیین‌کننده عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاونی ج.ا.ا. (مورد خاص شرکت‌های تعاونی تولیدی استان مازندران) ارائه خواهد شد. در پایان مقاله، ضمن بیان نتایج و یافته‌های تفصیلی، موارد مذکور جمع‌بندی شده، در قالب بحث و مقایسه، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای کاربردی مدیریتی در دنیای واقعی و نیز ادامه و پیگیری پژوهش‌های مشابه در آینده ارائه خواهد شد.

پیشینه پژوهش

مبانی نظری سازمان تجارت جهانی و تعاون

در دوره بین جنگ‌های جهانی اول و دوم، روابط اقتصادی بین‌المللی دچار آسیب شد. نابسامانی‌های عظیم اقتصادی در دهه ۱۹۳۰ از قبیل عدم موازنه پرداخت‌ها، تورم، کاهش شدید ارزش پول اغلب کشورها، اختلال در مبادلات بازرگانی و بیکاری گسترده سبب شد که دولت‌های اروپایی و همچنین آمریکا به اتخاذ سیاست‌های حمایتی شدید برای پشتیبانی از صنایع داخلی و اقدامات تلافی‌جویانه در برابر شرکای تجاری خود متوسل شوند (ایروانی، ۱۳۷۴، ص. ۵۰). تولیدات داخلی این کشورها تا آنجا افزایش یافت که دیگر دسترسی به بازارهای خارجی به یک امر ضروری تبدیل شده بود. به همین جهت تلاش، برای آزادسازی تجارت در سطح بین‌المللی آغاز شد. این تلاش سرانجام در اکتبر سال ۱۹۴۷ با امضای موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT)^۲ در ۳۴ ماده توسط ۲۳ کشور، شامل کشورهای پیشرفته صنعتی و کشورهای در حال توسعه در ژنو به ثمر نشست که از میان این کشورها، ۱۰ کشور با امضای یک پروتکل در ژانویه ۱۹۴۸ موافقت کردند و گات را به مرحله اجرا درآوردند (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۳، ص. ۵۳).

آخرین مذاکرات گات موسوم به دور اورگوئه در سال ۱۹۹۴، از طولانی‌ترین و پرمجاده‌ترین دوره‌ها بود، زیرا در این دور توجه ویژه‌ای به تجارت محصولات کشاورزی، نساجی، خدمات فنی و مهندسی و مالکیت معنوی که در دوره‌های قبلی مطرح شده بود به عمل آمد. در نهایت گذشته از حصول توافق‌های مهمی در زمینه‌های یادشده، تصمیم مهم‌تری درباره تشکیلات سازمانی توافق‌نامه تعرفه و تجارت اخذ شد که به تأسیس سازمان تجارت جهانی (WTO) انجامید (طلایی، ۱۳۸۰، ص. ۱۹۹-۱۹۸).

ایران در ۲۸ تیرماه سال ۱۳۷۵ پس از انجام بررسی‌های لازم در دولت درخواست رسمی الحاق را تسلیم دبیرخانه سازمان تجارت جهانی نمود. با وجود تسلیم درخواست به سازمان تجارت جهانی در سال ۱۳۷۵، این درخواست با مانع سیاسی در سازمان مواجه شد و تنها پس از سپری شدن حدود نه سال در بیست و دومین نوبت بررسی درخواست در شورای عمومی در تاریخ ۵ خردادماه سال ۱۳۸۴ مورد موافقت اعضای سازمان قرار گرفت. با پذیرش درخواست ایران در سازمان تجارت جهانی فرایند الحاق کشورمان به این سازمان وارد مرحله جدی‌تری شد.

مبانی نظری تعاون و ساختار

در تعریف ICA از تعاونی در کنگره سال ۱۹۹۵ منچستر چنین آمده است: تعاونی انجمنی است خودمختار از اشخاصی که به طور داوطلبانه به منظور رفع نیازهای مشترک اقتصادی و اجتماعی خود از طریق شرکتی که تحت مالکیت آنهاست و به صورت دموکراتیک اداره می‌شود، گرد هم آمده‌اند (Millington et al., 2000, p. 8). هدف اصلی شرکت‌های تعاونی، تأمین رفاه و خدمات مورد نیاز اعضا و ایجاد محیطی سالم برای بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی آنان می‌باشد. در هدف‌گذاری فعالیت شرکت‌های تعاونی جنبه اقتصادی باید مورد توجه خاص قرار گیرد، ولی هرگز نباید جنبه‌های اجتماعی آن نادیده گرفته شود (خوشه‌چین بهار و هدایتی، ۱۳۸۴، ص. ۲۶). از این رو می‌توان بیان کرد در سیستم تعاونی مانند سیستم سرمایه‌داری هدف اصلی کسب سود نمی‌باشد بلکه هدف انجام خدمت به افراد جامعه با رعایت اصول دموکراسی است. به طور کلی می‌توان گفت که سیستم تعاونی سیستم حد واسط بین سیستم سرمایه‌داری و سوسیالیستی است نظام تعاونی در میان افرادی به وجود آمد که از سیستم سرمایه‌داری به ستوه آمده بودند و به دنبال ایجاد نظامی بودند که هدف آن خدمت به تمامی افراد اجتماع باشد (پورافضل، ۱۳۵۳، ص. ۳-۲). ساختار سازمانی، راه یا شیوه‌ای است که به وسیله آن فعالیت‌های سازمانی تقسیم، سازمان‌دهی و هماهنگ می‌شود (اعرابی، ۱۳۸۲، ص. ۱۵). ابعاد ساختاری بیان‌کننده ویژگی‌های درونی یک سازمان می‌باشند. آن‌ها مبنایی به دست می‌دهند که می‌توان بدان وسیله سازمان‌ها را اندازه‌گیری و با هم مقایسه کرد (دفت، ۱۳۸۰، ص. ۲۸). عوامل ساختاری با رویکرد وظیفه‌ای، بخش‌های وظیفه‌ای این شرکت‌ها را شامل می‌شود (دیوید، ۱۳۸۱، ص. ۲۱۴). عوامل ساختاری (محیط داخلی) این پژوهش عبارتند از: بخش مدیریت، بخش بازاریابی، بخش تولید، بخش پژوهش و توسعه، ساختار مالی، واحد سیستم اطلاعات و رایانه که برگرفته از عوامل ساختاری بخش‌های وظیفه‌ای دیوید می‌باشد.

سابقه پژوهش‌های مشابه

مرور ادبیات موضوعی مربوط به پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تا کنون پژوهشی به صورت مستقیم با این عنوان در ایران در مورد بخش تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) انجام نشده است، اما پژوهش‌های انجام‌شده مشابه و مرتبط با موضوع پژوهش فراوان هستند که ذیلاً به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود:

اسمیت در پژوهش خود به این نتیجه رسید که ساختار تجاری تعاونی‌ها، رابطه و همکاری بین اعضای شرکت‌های تعاونی را برای رسیدن به اهداف رقابتی شرکت تشویق می‌کند، در بسیاری از موارد این اهداف شامل رسیدن به قیمت رقابتی با کمترین هزینه و به حداکثر رساندن برگشت سرمایه برای اعضا می‌باشد (Smith, 2002). هم‌چنین لیزارلد و اتیکسبریا در پژوهشی با این هدف که یکی از چالش‌های اصلی که امروزه شرکت‌های تعاونی با آن مواجه هستند، مربوط به چگونگی گسترش و یا حفظ امتیاز رقابتی آن‌ها و ادامه فعالیت در اقتصاد جهانی می‌باشد. نتیجه پژوهش بیان می‌دارد که شرکت‌های تعاونی برای تغییر تقویت جایگاه خود در بازارهای جهانی نیاز به ایجاد شبکه‌ای رقابتی و یک‌پارچه به منظور تولید نوآور دارند (Lizarralde & Etxeberria, 2005).

کراونس و شیپ در مطالعه خود اشاره کرده‌اند که همکاری متقابل میان سازمان‌های مستقل باعث افزایش مزیت رقابتی انفرادی آن‌ها خواهد شد. آن‌ها به منظور تعریف و طبقه‌بندی روابط همکاری بین‌سازمانی، مدلی مفهومی را طراحی و توسعه داده‌اند به گونه‌ای که در آن انواع مختلف روابط همکاری بین‌سازمانی مشخص شده‌اند. یکی از اشکال روابط همکاری بین‌سازمانی، اتحادیه‌های استراتژیک می‌باشند که از طریق آن‌ها سازمان‌ها می‌توانند مزیت‌های رقابتی خود را در مورد بازار و یا محصول وقتی که محیط متنوع و متلاطم باشد و سازمان‌ها مهارت و منابع لازم و کافی را نداشته باشند، افزایش دهند. این پژوهش هم‌چنین عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر شکل‌گیری اتحادیه‌ها و ابعاد روابط بین‌سازمانی که بر اثربخشی عملکرد اتحادیه‌ها تأثیرگذار هستند را مورد بررسی قرار داده است (Cravens & Shipp, 1993).

اترک و همکارانش با هدف شناسایی نقاط قوت و ضعف بانک‌های تجاری کشور و شناسایی الزامات و آثار احتمالی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت بر روی سیستم بانکی کشور دریافتند که بانک‌های کشور در مرحله قبل از الحاق بایستی به ایجاد تنوع در ارائه خدمات بانکی، سهولت در ارائه خدمات بانکی و کاهش زمان ارائه خدمات بانکی توجه کنند، و به طور کلی یافته‌های پژوهش آنان بر ایجاد فضای رقابتی و اصل مشتری‌محوری تأکید داشت (اترک، طاهری و حسن‌بیگی، ۱۳۸۰).

آل طعمه و یوسفی در مطالعه خود با هدف بررسی آثار احتمالی پیوستن ایران به سازمان جهانی تجارت بر صنایع نساجی کشور یافته‌های خود را در قالب الزامات جهانی‌سازی بر صنایع نساجی کشور، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات فراروی صنایع نساجی کشور

در صورت پیوستن به WTO بیان کرده‌اند که تأکید بر رقابتی کردن این بخش داشته‌اند و توجه به متغیرهای زیر را بیان کرده‌اند: استفاده از ماشین‌آلات مدرن و پیشرفته، تعدیل و آموزش مستمر نیروی انسانی، کیفیت محصولات، استفاده از فن‌آوری اطلاعات و اهمیت‌دادن به بخش طراحی و پژوهش و توسعه، استفاده از سیستم‌های علمی بازاریابی و فروش (آل طعمه و یوسفی، ۱۳۸۱).

مرادی در پژوهش خود تحت عنوان نقدی بر گات و سازمان تجارت جهانی (WTO)، مسائل کشاورزی و عضویت جمهوری اسلامی ایران می‌کند که بایستی به تقویت ساختارهای بنیادین تجاری خود پردازیم که مؤلفه‌های مهم آن عبارتند از: ایجاد یک ساختار دقیق و مناسب تعرفه‌ای، بالا بردن استانداردهای تولیدی، بالا بردن میزان حضور در عرصه بازارهای منطقه‌ای و جهانی و ارائه محصولات صادراتی مرغوب و مشتری‌پسند، بالا بردن ظرفیت فرآوری و بسته‌بندی، قوام بخشیدن به مارک‌های معتبر تجاری خود، اجرای دقیق مقررات سلامتی و بهداشتی به خصوص در تولیدات کشاورزی (مرادی، ۱۳۷۵). در پژوهشی تحت عنوان تأثیر پیوستن ایران به سازمان جهانی تجارت بر خدمات برق توجه به متغیرهای زیر جهت افزایش توان رقابتی این بخش در صورت الحاق پیشنهاد گردید: برخورداری از مزیت نسبی، بازنگری قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری، کاهش یارانه پرداختی، کاهش اتلاف منابع و انرژی، تأکید بر خصوصی‌سازی، رعایت استانداردها و ملاحظات اقتصادی، حذف مقررات زاید و شفاف‌سازی قوانین و مقررات اقتصادی (قرباغی، ۱۳۸۱).

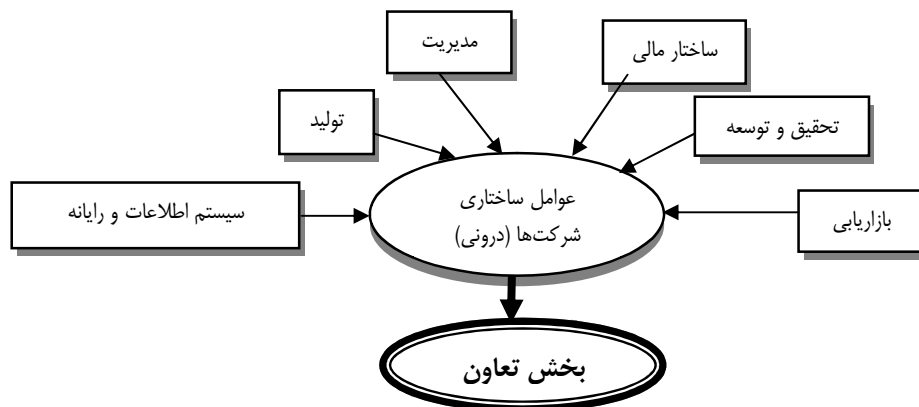
به‌کیش در پژوهشی که به سفارش انجمن صنفی صنعت لاستیک انجام گرفت، با هدف شناسایی اثرات الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت بر صنعت لاستیک کشور، این گونه نتیجه می‌گیرد که در جهت افزایش رقابت‌پذیری محصولات این صنعت در بازار جهانی باید به موارد زیر توجه شود: تحول تکنولوژیک در صنعت لاستیک، استفاده بهینه از ظرفیت‌های موجود کشور، بالا بردن بهره‌وری نیروی کار، همکاری شرکت‌های تولیدکننده لاستیک کشور، بهره‌گیری از شیوه‌های مدرن بازاریابی، جلب اعتماد مصرف‌کننده و غیره (به‌کیش، ۱۳۷۹).

با توجه به مرور ادبیات موضوعی و پیشینه مربوط، به نظر می‌رسد که در پژوهش حاضر بهتر است از مدل بخش‌های وظیفه‌ای (دیوید، ۱۳۸۱، ص. ۲۱۴)، استفاده شود. همان‌گونه که در بیان فلسفه استفاده از مدل مفهومی پژوهش گفته شده است شروع کار پژوهش حاضر با استفاده از این مدل مفهومی خواهد بود.

مدل مفهومی

تمام مطالعات بر یک چارچوب مفهومی استوار است که متغیرهای مورد نظر و روابط میان آنها را مشخص می‌کند (ادواردز و همکاران، ۱۳۷۹، ص. ۲۳). هر مدل مفهومی به عنوان نقطه شروع و مبنایی جهت انجام مطالعات و پژوهش‌های است به گونه‌ای که متغیرهای مورد نظر پژوهش و روابط میان آنها را مشخص می‌کند (Edwards et al., 2000). مدل مفهومی یک استراتژی جهت شروع و انجام پژوهش است به گونه‌ای که انتظار می‌رود در حین اجرای پژوهش، متغیرها، روابط و تعاملات بین آنها مورد بررسی و آزمون قرار گرفته، و حسب ضرورت تعدیلاتی در آنها انجام شده و عواملی نیز از آنها کم و یا به آنها اضافه شود (Sautter & Leisen, 1999). به منظور آزمون یک مدل می‌توان از سه روش استفاده کرد که عبارتند از: ۱- اجرای مدل در دنیای واقعی (Koontz et al., 1986, p. 500) (الوانی، ۱۳۸۰، ص. ۵۴). ۲- استفاده از روش دلفی یا نظرسنجی از خبرگان (Mulford & Klonglan, 1982). ۳- استفاده از فنون ریاضی و شبیه‌سازی (Barjis et al., 2000). که در پژوهش حاضر از روش دوم استفاده شده است.

با توجه به مرور ادبیات موضوعی و پیشینه مربوط، به نظر می‌رسد که در پژوهش حاضر بهتر است از مدل بخش‌های وظیفه‌ای دیوید، استفاده شود. همان‌گونه که در بیان فلسفه استفاده از مدل مفهومی پژوهش گفته شده است شروع کار پژوهش حاضر با استفاده از این مدل مفهومی خواهد بود. مدل مذکور در نمودار شماره ۱-۳ آمده است.

نمودار شماره ۱. الگوی مفهومی ابعاد پژوهش

روش پژوهش

در مورد روش پژوهش تا کنون نظرات و دیدگاه‌های متفاوتی عنوان شده است (ظهوری، ۱۳۷۸، ص. ۲۷). علی‌رغم این، با توجه به روش‌های چهارگانه دیدگاه تئوری‌پردازی، یعنی، بسط یا بهبود تئوری‌های موجود، مقایسه دیدگاه‌های تئوریک مختلف، بررسی پدیده‌ای خاص با استفاده از دیدگاه‌های تئوریک مختلف و بالاخره بررسی پدیده‌ای مستند و تکراری در محیط و شرایطی جدید (Feldman, 2004)، روش پژوهش حاضر در گروه چهارم قرار می‌گیرد. و با توجه به روش‌های دوگانه تبیین فرضیه‌ها در پژوهش‌های مدیریتی شامل استفاده از فنون آماری و استفاده از فنون غیرآماری مانند پژوهش در عملیات (آذر، ۱۳۷۳، ص. ۳۴) پژوهش حاضر در گروه اول قرار می‌گیرد.

هدف مقاله حاضر، بررسی و سنجش عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاون و ارائه مدلی جهت مدیریت بر چالش‌های موجود آن برای ایران به صورت عام و در بخش تعاونی‌های تولیدی استان مازندران به صورت خاص بوده است. بر این اساس، ابزار جمع‌آوری اطلاعات برای آزمون سوال‌های در پژوهش حاضر پرسشنامه می‌باشد، که طی مراحل زیر طراحی گردید:

مرحله اول: استخراج ۲۱ متغیر، مرتبط با عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در بخش تعاون از ادبیات موضوعی و همچنین نتایج پژوهش‌های مشابه در ارتباط با مسأله پژوهش حاضر. مرحله دوم: متغیرهای استخراج‌شده در مرحله اول در قالب پرسشنامه‌ای در اختیار کارشناسان و خبرگان دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری سازمان تجارت جهانی قرار گرفت، هدف از اجرای این مرحله مشخص شدن متغیرهایی ساختاری است که تأثیر مستقیم و یا غیرمستقیم ناشی از حضور در سازمان جهانی تجارت را نشان می‌دهند. مرحله سوم: بر پایه نتایج به دست آمده در مرحله دوم، پرسشنامه دیگری تنظیم شد و به ۱۰ خبره و استاد مدیریت که به شکلی در مورد تعاون تخصص و یا کارهای مطالعاتی انجام داده‌اند تحویل داده شد. در این پرسشنامه از پاسخگویان خواسته شد، با توجه به نظر کارشناسان و خبرگان دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری سازمان تجارت جهانی (مرحله دوم)، متغیرهایی که مرتبط با بخش تعاون به عنوان عوامل ساختاری الحاق به سازمان تجارت جهانی می‌باشند را مشخص نمایند. مرحله چهارم: بر پایه نتایج به دست آمده در مرحله سوم، نسبت به تنظیم پرسشنامه نهایی پژوهش حاضر اقدام شد و در این مرحله ابعاد ساختاری مدل پژوهش مشخص شد و همچنین متغیرهای مورد مطالعه در هر بعد از الگوی پژوهش

دسته‌بندی شدند.

در ادامه از میان جامعه آماری ۹۳۵ موردی شرکت‌های تعاونی مذکور، تعداد ۱۶۴ شرکت به عنوان نمونه انتخاب، که ۷۷ شرکت در بخش تعاونی‌های فعال تولیدی صنعتی و تعداد ۸۷ شرکت در بخش تعاونی‌های فعال تولیدی کشاورزی بوده‌اند. نمونه فوق به روش تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب و داده‌های مورد نیاز با استفاده از ابزار پرسشنامه نهایی (مرحله چهارم) جمع‌آوری شده‌اند.

روش‌های مختلفی برای تعیین اعتبار (روایی) ابزار اندازه‌گیری وجود دارد که یکی از آن‌ها پرسش از متخصصان و خبرگان است (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۷). سوالهای ابزار اندازه‌گیری پژوهش حاضر دارای اعتبار است زیرا اجزای متغیرهای مورد اندازه‌گیری، از ادبیات موضوعی پژوهش گرفته شده‌اند و به عبارتی توافق خبرگان امر در مورد آن‌ها ایتباع شده است. به منظور تعیین قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار اندازه‌گیری نیز روش‌های مختلف و متعددی وجود دارد که یکی از آن‌ها سنجش سازگاری درونی آن است (Conca et al., 2004). سازگاری درونی ابزار اندازه‌گیری می‌تواند با ضریب آلفای کرونباخ اندازه‌گیری شود (Chronbach, 1951). در پژوهش حاضر، تعداد ۳۰ پرسشنامه به صورت آزمایشی توزیع گردید که میزان قابلیت اعتماد آن از طریق نرم‌افزار SPSS و با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ، عدد ۰/۸۹۰ حاصل شد که بیانگر قابلیت اعتماد نسبتاً بالای پرسشنامه بوده است. مطالعات میدانی در تعاونی‌های تولیدی (کشاورزی و صنعتی) استان مازندران انجام گرفت و داده‌ها جمع‌آوری شدند و به تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده پرداخته شد، که البته در مبحث تجزیه و تحلیل نتیجه‌های به دست آمده از آزمون‌های مختلفی هم‌چون آزمون Binomial برای تأیید و یا رد فرضیه‌ها، از Chronbach Alpha برای تعیین روایی پرسشنامه استفاده شد. علاوه بر روش‌های مختلف آمار توصیفی و استنباطی، از نرم‌افزار LISREL نیز به منظور تبیین الگوهای روابط تبیین‌کننده متغیرهای ساختاری در بخش تعاونی‌های تولیدی (کشاورزی و صنعتی) استان مازندران در قالب مدل معادلات ساختاری (SEM) استفاده شده است.

نتایج و یافته‌ها

این قسمت از سه بخش تشکیل شده است که عبارتند از:

متغیرهای ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاون به روش

دلفی.

وضعیت متغیرهای ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاونی‌های (کشاورزی و صنعتی) استان مازندران از طریق تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده. الگوی بومی (اثربخش) عوامل ساختاری الحاق ایران در بخش تعاونی‌های (کشاورزی و صنعتی) استان مازندران.

متغیرهای ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاون به روش دلفی

برای مشخص نمودن متغیرهای ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، ابتدا متغیرهایی را پس از مرور جامع و دقیق ادبیات موضوعی مربوط استخراج (پژوهش‌های قبلی که توسط دیگر پژوهشگران انجام شده)، آنگاه پرسشنامه‌ای تهیه و در اختیار خبرگان و کارشناسان دفتر نمایندگی تام‌الاختیار تجاری قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شده است تا متغیرهایی را که تأثیری مستقیم و یا غیرمستقیم در الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی دارند مشخص نمایند. بر پایه نتایج به دست آمده در مرحله قبل، پرسشنامه دیگری تنظیم شد و در اختیار خبرگان و اساتید مدیریت قرار گرفته است. در این پرسشنامه از خبرگان مدیریت خواسته شد تا متغیرهایی که با بخش تعاون در ارتباطند را مشخص کرده تا از آن‌ها در شاخص‌های ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی استفاده شود و در قسمت دیگر پرسشنامه از این خبرگان خواسته شده که هر یک از این متغیرها را در گروه عوامل ساختاری تفکیک کنند.

در این قسمت از پژوهش عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، مستند به نظرات دو گروه از خبرگان فوق در بخش عوامل ساختاری بر اساس مدل ابعاد مسئله پژوهش ارائه شده، قرار داده شده‌اند:

ب- بازاریابی	الف- مدیریت
<ul style="list-style-type: none"> - سرعت تحویل کالا به مشتریان در شرکت‌های تعاونی - میزان مطلوبیت در بسته‌بندی محصولات شرکت‌های تعاونی - میزان به‌کارگیری استراتژی‌های نوین بازاریابی در شرکت‌های تعاونی - میزان برخورداری از مزیت قیمتی رقابتی در شرکت‌های تعاونی - سرعت ارائه محصولات جدید در شرکت‌های تعاونی - میزان توجه شرکت‌های تعاونی به مشتری‌گرایی - سیستم استفاده از بازخورد مشتری در شرکت‌های تعاونی - میزان به‌کارگیری شرکت‌های تعاونی از تجارت الکترونیکی - گسترش خدمات پس از فروش در شرکت‌های تعاونی 	<ul style="list-style-type: none"> - میزان مسئولیت‌پذیری اعضای شرکت‌های تعاونی - میزان توجه شرکت‌های تعاونی به ارتقای سطح زندگی اعضا - سرعت تصمیم‌گیری در شرکت‌های تعاونی - میزان برون‌سپاری فعالیت‌های فرعی در شرکت‌های تعاونی - میزان ریسک‌پذیری توسط شرکت‌های تعاونی - میزان خلاقیت و نوآوری در شرکت‌های تعاونی - میزان ارتباطات درون‌سازمانی قوی در شرکت‌های تعاونی - میزان توجه به بهبود مستمر در شرکت‌های تعاونی - میزان به‌کارگیری برنامه‌ریزی استراتژیک در شرکت‌های تعاونی - میزان پاسخ‌گویی سریع شرکت‌های تعاونی به تغییرات محیط رقابتی - میزان رعایت صرفه‌جویی در شرکت‌های تعاونی - میزان جذب نیروی انسانی متخصص در شرکت‌های تعاونی
د- پژوهش و توسعه	ج- تولید
<ul style="list-style-type: none"> - میزان توجه به پژوهش و توسعه در شرکت‌های تعاونی - میزان ارتباط بین واحد پژوهش و توسعه با سایر 	<ul style="list-style-type: none"> - میزان کیفیت کالاهای تولیدی شرکت‌های تعاونی - میزان انعطاف‌پذیری ساختار تولیدی

<p>واحد‌ها در شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان حضور کارکنان متخصص برای واحد پژوهش و توسعه در شرکت‌های تعاونی</p>	<p>شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان کاهش ضایعات تولید در شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان توانمندی شرکت‌های تعاونی در نوآوری تولید محصول</p> <p>- میزان برخورداری از کارآمدی هزینه‌تولید در شرکت‌های تعاونی</p>
<p>و- سیستم اطلاعات و رایانه</p>	<p>ه- ساختار مالی</p>
<p>- میزان به‌کارگیری سیستم اطلاعات مدیریت در شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان به‌کارگیری فناوری اطلاعات در شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان به‌روزرسانی منظم داده‌های موجود در شرکت‌های تعاونی</p>	<p>- میزان برخورداری از حاشیه سود مناسب در شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان توان تأمین نقدینگی مورد نیاز از محل فعالیت شرکت تعاونی</p> <p>- میزان توان تأمین سرمایه‌گذاری‌های جدید در شرکت‌های تعاونی</p> <p>- میزان توان تأمین منابع مالی مورد نیاز از مشتریان و شرکای تجاری شرکت‌های تعاونی</p>

همان‌طوری که در بالا بدان اشاره شده، تقسیم‌بندی بالا مستند به گفته‌های خبرگان امر می‌باشد. در ادامه بحث ابتدا خواهیم سنجید که آیا وضعیت موجود هر یک از متغیرهای ساختاری در دو بخش تعاونی‌های صنعتی و کشاورزی با شرایط الحاق به سازمان جهانی تجارت هم‌سویی دارند یا خیر؟ و نیز وضعیت موجود هر یک از متغیرهای ساختاری با فرض الحاق به سازمان تجارت جهانی چیست؟ و در بخش بعد با استفاده از الگوی روابط علی مشخص خواهیم کرد که چگونه هر یک از این متغیرهای ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی در بخش تعاونی‌های استان مازندران را تبیین خواهند کرد تا بتوانیم الگوی بومی آن را توسعه دهیم.

وضعیت متغیرهای ساختاری الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در بخش تعاون

در مقاله حاضر به منظور بررسی و تبیین رابطه بین متغیر عوامل ساختاری شرکت‌های تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب، که ذیلاً در قالب دو گروه از فرضیه‌ها مطرح و مورد آزمون قرار خواهند گرفت.

آزمون عوامل ساختاری در شرکت‌های تعاونی تولیدی-صنعتی استان مازندران

گروه	تعداد	درصد مشاهده شده	درصد آزمون	سطح معنی‌دار
گروه یک جمع	۷۷	٪۱۰۰	٪۵۰	۰/۰۰۰

نتیجه آزمون دو جمله‌ای نشان می‌دهد که با توجه به این که درصد مشاهده شده از ۵۰ درصد بیشتر است، این بدین معنی است که فرضیه مبتنی بر این امر که مجموعه عوامل ساختاری شرکت‌های تعاونی تولیدی-صنعتی استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند، تأیید می‌شود.

آزمون عوامل ساختاری در شرکت‌های تعاونی تولیدی-کشاورزی استان مازندران

گروه	تعداد	درصد مشاهده شده	درصد آزمون	سطح معنی‌دار
گروه یک جمع	۸۷	٪۱۰۰	٪۵۰	۰/۰۰۰

نتیجه آزمون دو جمله‌ای نشان می‌دهد که با توجه به این که درصد مشاهده شده از ۵۰ درصد بیشتر است، این بدین معنی است که فرضیه مبتنی بر این امر که مجموعه عوامل ساختاری شرکت‌های تعاونی تولیدی-کشاورزی استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند، تأیید می‌شود.

آزمون متغیرهای فرعی عوامل ساختاری در شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی)

- به همین شکل آزمون‌هایی در هر یک از متغیرهای عوامل ساختاری شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) صورت گرفت که نتایج زیر را به همراه داشته است:
- بخش مدیریت شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند.
  - بخش بازاریابی شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند.
  - بخش تولید شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند.
  - بخش پژوهش و توسعه شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند.
  - ساختار مالی شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند.
  - بخش سیستم اطلاعات و رایانه شرکتهای تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران با شرایط مطلوب هم‌سویی ندارند.

الگوی بومی عوامل ساختاری الحاق ایران در بخش تعاونی‌های (کشاورزی و صنعتی)

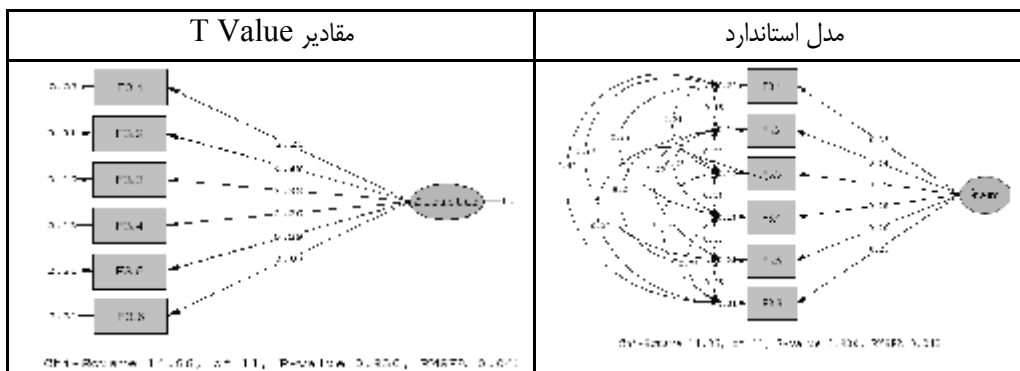
در این قسمت دو آزمون در بخش تعاونی تولیدی صنعتی و کشاورزی استان مازندران انجام شد، که در قالب الگوی بومی معادلات عوامل ساختاری تعاونی‌های تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران مشخص خواهند شد، به شرح زیر می‌باشند:

جدول مشخصات متغیرهای تشکیل‌دهنده ساختاری بخش تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران.

ردیف	متغیر مستقل	سوالات پرسشنامه	عنوان
۱	مدیریت	۱، ۲، ۳، ...، ۱۵ از بخش ۱-۳	F3-1
۲	بازاریابی	۱، ۲، ۳، ...، ۱۱ از بخش ۲-۳	F3.2
۳	تولید	۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷ از بخش ۳-۳	F3.3
۴	پژوهش و توسعه	۱، ۲، ۳، ۴ از بخش ۳-۳	F3.4
۵	ساختار مالی	۱، ۲، ۳، ۴، ۵ از بخش ۳-۳	F3.5
۶	سیستم اطلاعات و رایانه	۱، ۲، ۳ از بخش ۳-۳	F3.6

الگوی تبیین عوامل ساختاری الحاق ایران در بخش تعاونی‌های تولیدی-صنعتی

الگوی روابط علی متغیرهای ساختاری تعاونی‌های تولیدی-صنعتی استان مازندران مبتنی بر نرم‌افزار معادلات ساختاری Lisrel به شرح ذیل است:

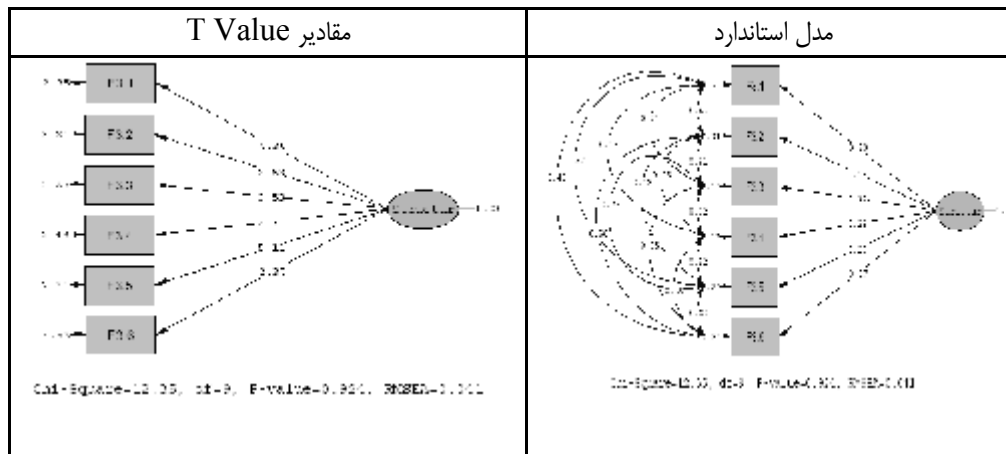
شاخص RMSEA یا جذر برآورد واریانس خطای تقریب کمتر از ده درصد است (RMSEA=0.043) و نسبت کای دو بر درجه آزادی نیز مناسب است. بنابراین مدل فوق برازش خوبی از داده‌های دنیای واقعی داشته است. یعنی این که عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی به خوبی به وسیله متغیرهای تعیین‌کننده آن در بخش تعاونی‌های

صنعتی استان مازندران تبیین می‌شود. همان‌گونه که در نمودار T Value بالا مشخص است تمامی متغیرها هم اثرات تبیینی مستقیم و هم غیرمستقیم دارند.

الگوی تبیین عوامل ساختاری الحاق ایران در بخش تعاونی‌های تولیدی-کشاورزی

الگوی روابط علی متغیرهای ساختاری تعاونی‌های تولیدی-کشاورزی استان مازندران مبتنی بر نرم‌افزار معادلات ساختاری Lisrel به شرح ذیل است:

شاخص RMSEA یا جذر برآورد واریانس خطای تقریب کمتر از ده درصد است ($RMSEA=0.041$) و نسبت کای دو بر درجه آزادی نیز مناسب است. بنابراین مدل فوق برآزش خوبی از داده‌های دنیای واقعی داشته است. یعنی این که عوامل ساختاری الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی به خوبی به وسیله متغیرهای تعیین‌کننده آن در بخش تعاونی‌های کشاورزی استان مازندران تبیین می‌شود. همان‌گونه که در نمودار T Value بالا مشخص است تمامی متغیرها هم اثرات تبیینی مستقیم و هم غیرمستقیم دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

مرور مطالعات و پژوهشهای مرتبط با موضوع از منابع مختلف نظیر دانشگاه‌ها و مراکز

پژوهش‌هایی داخل کشور و نیز سایت‌های اینترنتی و مراکز تهیه و تدارک‌کننده منابع علمی و پژوهشی، مؤید این نکته هستند که شرکت‌های تعاونی در استان مازندران، پژوهشی در این باره انجام نشده، ولی پژوهش‌های مشابه آن یافت می‌شود. به عنوان یک جمع‌بندی کلی از همه آن‌ها می‌توان گفت که چون بحث‌های مربوط به مانند بسیاری از مباحث دیگر در حیطه کاری علوم انسانی و اجتماعی قرار دارند لذا در هر کدام از آن‌ها با تفاوت‌ها و شباهت‌هایی، بررسی‌هایی در مورد موضوع صورت گرفته و نتایج مربوط نیز در زمان و مکان مشخص مورد استفاده قرار گرفته است. اگرچه می‌توان نتایج پژوهش حاضر را با نتایج برخی از پژوهش‌های اشاره‌شده در سابقه پژوهش‌های مشابه مقایسه کرد اما بهتر آن است که این مقایسه در کمال احتیاط انجام گیرد، زیرا در ایران هنوز در ابتدای راهیم. در هر صورت حتی در مقام مقایسه نیز می‌توان گفت اولین قدم در راه پیوستن به سازمان تجارت جهانی این است که معلوم کنیم جهت پیوستن به این سازمان چه فعالیت‌ها و اقداماتی را در هر یک از بخش‌های مختلف جامعه جهت تسهیل و تسریع این فرآیند باید انجام داد؟ و اثرات و تبعات مثبت و منفی الحاق ایران به این سازمان چیست؟ این سؤالی است که در پژوهش حاضر در بعد عوامل ساختاری بخش تعاون بدان پاسخ داده شد. در هر صورت شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در مطالعات انجام‌شده با پژوهش حاضر را می‌توان بدین صورت تشریح کرد:

- متغیرهای مورد مطالعه: اگرچه تمام مطالعات انجام‌شده و پژوهش حاضر به صورتی غیرمستقیم در مورد متغیرهای متعددی بحث کرده‌اند، اما همه آن‌ها بر متغیر رقابت‌پذیری در صورت پیوستن به سازمان تجارت جهانی تمرکز داشته‌اند.
  - رویکرد پژوهش: رویکرد پژوهش حاضر یک رویکرد مدیریتی محسوب می‌گردد به این معنی که متغیرها و شاخص‌های ساختاری برای الحاق به سازمان تجارت جهانی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته‌اند که این به نوبه خود مبحث جدیدی محسوب می‌گردد. در صورتی که سایر پژوهش‌های مشابه بر تعیین قیمت رقابت‌پذیر کالاها در صورت پیوستن به سازمان تجارت جهانی به عنوان یک مزیت رقابتی تمرکز داشته‌اند.
  - ماهیت جامعه آماری: نتایج پژوهش حاضر نمایان‌گر تفاوت دیگر پژوهش حاضر نسبت به نتایج سایر تحقیقات می‌باشد و آن ماهیت بخش تعاون می‌باشد.
- شرکت‌های تعاونی تولیدی (صنعتی و کشاورزی) در استان مازندران از نظر بعد ساختاری در شرایطی قرار دارند که بیشتر متغیرهای ساختاری به عنوان یک نقطه ضعف برای این بخش محسوب می‌گردند، تمامی متغیرهای ساختاری در این بخش نمایان‌گر عدم

برخورداری شرایط مطلوب در مدیریت تعاونی‌ها، بخش بازاریابی، بخش تولید، واحد پژوهش و توسعه، ساختار مالی و بخش سیستم اطلاعات و رایانه شرکت‌های تعاونی می‌باشد. مهم‌ترین نتیجه علاوه بر عدم برخورداری مطلوب هر یک از عوامل درونی شرکت‌های تعاونی (صنعتی و کشاورزی)، این مهم می‌باشد که بیشتر شرکت‌های تعاونی از ساختاری شکل گرفته‌اند که در آن واحدهای پژوهش و توسعه و سیستم اطلاعات و رایانه مشاهده نشده است.

الگوی تبیین‌کننده روابط علی متغیرهای ساختاری تعاونی‌های تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران نشان داده است که بین عوامل ساختاری تعیین‌شده مطلوب و متغیرهای تبیین‌کننده آن (مدیریت، بازاریابی، تولید، پژوهش و توسعه، ساختار مالی، سیستم اطلاعات و رایانه) در بخش تعاونی‌های تولیدی (صنعتی و کشاورزی) استان مازندران ارتباط معنی‌داری وجود دارد. الگوی فوق تمامی ارتباطات و اثرگذاری مستقیم را مورد تأیید قرار داد و در میان ارتباطات و اثرگذاری غیرمستقیم برخی را مورد تأیید خود قرار نداد. در میان اثرگذاری مستقیم، در بخش تعاونی‌های تولیدی صنعتی استان مازندران متغیر بازاریابی با ۴۴٪ بیشترین و متغیر مالی با ۰۶٪ کمترین اثرگذاری را به خود اختصاص داده است و در بخش تعاونی‌های تولیدی کشاورزی استان مازندران متغیر تولید با ۰/۳۲ بیشترین و متغیر سیستم اطلاعات و رایانه با ۰۷٪ کمترین اثرگذاری را به خود اختصاص داده است.

همان‌گونه که در متن مقاله هم آمده است مرور ادبیات موضوعی مربوط به عنوان پژوهش نشان داده است که شناخت محیط درونی هر سازمانی در هر بخش اقتصادی کشور از ضروریات محسوب می‌شود. در این راستا، جهت به کارگیری از مدل سنجش عوامل ساختاری (مورد خاص شرکت‌های تعاونی تولیدی استان مازندران) در درجه اول، نیازمند اندازه‌گیری و سنجش وضعیت موجود آن و مقایسه با وضعیت مطلوب بوده تا بتوان در مرحله بعد در راستای ارتقای آن تلاش کرد. بر این اساس مدل ارائه‌شده در مقاله حاضر می‌تواند به عنوان یک ابزار تحلیلی و نقطه شروعی برای مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با اندازه‌گیری و سنجش توان رقابتی تمامی بخش‌های اقتصادی کشور باشد، که انشاءالله مورد استفاده محققان و کارشناسان دیگر و حمایت مدیران و دست‌اندرکاران قرار خواهد گرفت.

از دیدگاه بازاریابی پیشنهاد می‌شود، تلاش‌های بسیاری باید جهت تشویق تعاونی‌ها برای حضور در شبکه‌های جهانی اینترنت و استفاده از آن برای هدایت فعالیت‌های تجاری و بازاریابی مناسب محصولات خدمات شبکه تعاونی صورت گیرد، زیرا تعاونی‌ها را قادر می‌سازد

تا ضمن حفظ هویت خود به عنوان یک نهاد تعاونی با استفاده از اینترنت و شبکه‌های ارتباطی نوین به تجارت در ابعاد جهانی بپردازند.

آینده ایجاد شغل در دست مؤسسه‌ها اقتصادی کوچک و متوسط نهفته است. این گونه مؤسسه‌ها عنصری حیاتی برای بخش تعاونی محسوب می‌شوند، از این رو نقش کلیدی مدیران ایجاد می‌کند تا با ایجاد فضایی توانمند و سازنده شرایطی را فراهم کنند تا تعاونی‌ها بتوانند در کنار دیگر اشکال تجاری رشد کنند و بالنده شوند.

هنوز باید درباره مسئله مدیریت تعاونی‌ها پژوهش‌های وسیعی انجام گیرد. با توجه به بیان مسئله و نیز تحلیل‌های ارائه شده در متن مقاله، موارد زیر به عنوان پیشنهادهایی به منظور انجام پژوهش‌های آتی در ارتباط با موضوع مقاله حاضر می‌تواند ارائه گردد:

- بررسی و سنجش عوامل ساختاری الحاق به سازمان تجارت جهانی (WTO) در بخش تعاون بر حسب نوع فعالیت، به خصوص شرکت‌های تعاونی تولید در مناطق مختلف کشور با استفاده از روش‌شناسی و الگوی ارائه شده در پژوهش حاضر.

- طراحی و معرفی مدل‌های مفهومی دیگری به منظور بررسی و سنجش عوامل ساختاری الحاق به سازمان تجارت جهانی (WTO) در بخش تعاون در سطوح مختلف منطقه‌ای (کشوری، استانی و شهری)، غیر از آنچه که در پژوهش حاضر ارائه شده است.

- ارائه یک نوع‌شناسی از انواع مدل‌های بررسی و سنجش عوامل ساختاری الحاق به سازمان تجارت جهانی (WTO) در بخش تعاون با توجه به موارد زیادی که در ادبیات موضوعی مربوط وجود دارند.

پی‌نوشت‌ها

1. World Trade Organization
2. General Agreement on Tariff and Trade (GATT)

منابع فارسی

آذر، عادل. (۱۳۷۳). فنون آمار استنباطی در پژوهش‌های مدیریتی و رفتاری. فصلنامه علمی پژوهشی دانش مدیریت، انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، شماره ۲۶.
آل طعمه، سید فواد و یوسفی، علی اصغر. (۱۳۸۱). بررسی آثار احتمالی پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی بر صنایع نساجی کشور (بافت حلقوی). نشریه مدیرساز، انتشارات

سازمان مدیریت صنعتی، شماره ۱۴.

اترک، مه‌ل‌قا، طاهری، علی امیر و حسن بیگی، اسماعیل. (۱۳۸۰). بررسی آثار احتمال پذیرش ایران در سازمان جهانی تجارت و سیستم بانکی کشور. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، سازمان مدیریت صنعتی.

اعرابی، محمد. (۱۳۸۲). طراحی ساختار سازمانی (چاپ چهارم). تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

ایروانی، محمد جواد. (۱۳۸۳). شناخت سازمان تجارت جهانی (چاپ اول). انتشارات مؤسسه‌ی مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

بازرگان، عباس و دیگران. (۱۳۷۷). روش‌های پژوهش در علوم رفتاری. تهران: انتشارات آگاه.

به‌کیش، محمد مهدی. (۱۳۷۹). بررسی اثرات الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی بر صنعت لاستیک کشور، طرح پژوهشی به سفارش انجمن صنفی صنعت لاستیک.

پورافضل، حسن. (۱۳۵۳). تعاون (چاپ سوم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران. حبیب‌پور، کرم و گنجی، احمد. (۱۳۸۴). بررسی راهبردهای تعاونی‌های ایران در عصر جهانی شدن. چکیده‌ی مقالات کنفرانس تعاون، اشتغال و توسعه. انتشارات دانشگاه یزد.

خوشه‌چین بهار، صدیقه و هدایتی، مهدی. (۱۳۸۴). مدیریت تعاونی‌های تولیدی (صنعتی) (چاپ اول). تهران: انتشارات وزارت تعاون، معاونت پژوهش‌های، آموزش و ترویج.

دفت، ریچارد ال. (۱۳۸۰). تئوری و طراحی سازمان (چاپ سوم). ترجمه‌ی پارسایان، علی و اعرابی، محمد. تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

دیوید، فرد آر. (۱۳۸۱). مدیریت استراتژیک (چاپ پنجم). ترجمه‌ی پارسایان، علی و اعرابی، محمد. تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۶۹). مدیریت دولتی در سطح کلان. مجله‌ی علمی کاربردی مدیریت دولتی، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی، شماره ۸.

طلایی، قدرت‌الله. (۱۳۸۰). آثار پیوستن جمهوری اسلامی ایران به سازمان جهانی بازرگانی و تأثیر آن بر صنعت خودروسازی ایران. ماهنامه‌ی اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال شانزدهم، شماره پنجم و ششم، بهمن و اسفند.

ظهوری، قاسم. (۱۳۷۸). کاربرد روش‌های پژوهش علوم اجتماعی در مدیریت. تهران: انتشارات میر.

قراباغی، علیرضا. (۱۳۸۱). تأثیر پیوستن ایران به سازمان جهانی تجارت بر خدمات برق. پایان‌نامه‌ی دوره‌ی کارشناسی ارشد مدیریت مالی، مؤسسه‌ی پژوهش‌های و آموزش مدیریت. مرادی، حسین. (۱۳۷۵). نقدی بر گات و سازمان تجارت جهانی (WTO). مسائل کشاورزی و عضویت جمهوری اسلامی ایران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی. مؤسسه‌ی مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی. (۱۳۸۳). مجموعه مقالات همایش راهبرد توسعه‌ی اقتصادی ایران و عضویت در سازمان جهانی تجارت: فرصت‌ها و چالش‌ها (چاپ اول). مؤسسه‌ی مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

منابع لاتین

- Barjis, J., et al. (2000). *Organizational simulation*. Delft University of Technology.
- Chronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of test. *Psychometrical*, 16, 297-334.
- Conca, F. J., et al. (2004). Development of a measure to assess quality management in certified firms. *European Journal of Operational Research*, 156, 683-697.
- Cravens, D. W., et al. (1993). Analysis of cooperative interorganisational relationships, strategic alliance formation and strategic alliance effectiveness. *Journal of Strategic Marketing*, 1, 55-70.
- Edwards, M. et al. (2000). *NGOs in a global future: Marrying local delivery to worldwide advantage*. NGOs Conference.
- Feldman, D. C. (2004). The devil is in the detail: Converting good research into publishable articles. *Journal of management*, 30(1), 1-6.
- Koontz, H. et al. (1986). *Essentials of management*. Singapore: McGraw-Hill.
- Lizarralde, I., & Etxeberria, I. I. (2005). Can co-operative networks and governance structures stay competitive in a growing Europe? The Mondragon experience. *Review of International Co-operation*, 98(1).
- Millington, B. et al. (2000). *Principled management: Co-operative principles of better business*. Co-ops Research Unit, Open University.

Mulford, C. L., & Klonglan, G. E. (1982). *Creating coordination among organizations*. USA: North Central Region Extension Sociology Committee.

Sautter, E. T., & Leisen, B. (1999). Managing stakeholders: A tourism planning model. *Annals of Tourism Research*, 26 (2), 312-328.

Smith A. D. (2002). Knowledge management strategies: A multi-case study. *Journal of Knowledge Management*, 8(3), 6-16.

!!

!!

فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال سوم، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۸۷

---

¹World Trade Organization

²General Agreement on Tariff and Trade (GATT)